

ЗМІСТ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті розглянуто проблему формування змісту стратегічної компетенції майбутніх перекладачів. Мета дослідження полягає в тому, щоб охарактеризувати зміст даного поняття. Автор у своїй роботі розглядає процес формування стратегічної компетенції. У результаті аналізу наукових праць, присвячених даній проблемі, було змодельовано зміст стратегічної компетенції перекладача та окреслено знання та вміння, якими мають оволодіти студенти для формування перекладацької компетенції.

Ключові слова: стратегічна компетенція, переклад, знання та вміння, перекладацька компетенція; компонент.

На сьогодні перекладацька діяльність є затребуваною у найрізноманітніших сферах життєдіяльності. Це викликає потребу у висококваліфікованих перекладачах, що, у свою чергу, вимагає підвищення якості їх професійної підготовки.

Питання формування перекладацької компетенції привертало увагу таких дослідників, як І. Алексєєва, І. Зайкова, Т. Кавицька, В. Карабан, В. Комісаров, С. Ніколаєва, Л. Черноватий та ін. Науковцям вдалося дослідити зміст та технології формування професійних компетенцій перекладача, сукупність знань теорій перекладу, перекладацьких навичок і вмінь тощо. Але наразі, немає єдності у визначенні змістових компонентів стратегічної компетенції. Саме потреба у конкретизації визначає актуальність даного дослідження.

Мета роботи – охарактеризувати зміст стратегічної компетенції майбутніх перекладачів. Завдання – проаналізувати підходи вчених і сформулювати зміст стратегічної компетенції при навчанні майбутніх перекладачів.

В основі професійної діяльності перекладача виділяють такі компоненти: дискурсивно-понятійний – знання професійно-значущих реалій, процесів, технологій, термінів і типових випадків їх вживання; процесуально-технологічний – уміння використовувати професійні та іншомовні засоби й ресурси у процесі розв'язання професійно-комунікативних (професійних) завдань; аналітико-прогностичний – володіння стратегіями міжмовної, міжкультурної та міжособистісної комунікації, організація своєї професійної діяльності та саморозвитку [1].

Стратегічна компетенція перекладача включає в себе знання, мовні навички й комунікативні уміння, що забезпечують здатність до варіативного використання мовних засобів для забезпечення структурно-семантичної організації тексту перекладу [2].

Стратегічна компетенція розглядається як предиктор професійної успішності суб'єкта комунікативної діяльності. Т. І. Тимофєєва виділяє такі компоненти стратегічної компетенції у спілкуванні: когнітивний (знання мовних засобів і комунікативних стратегій); мотиваційний (мотиви досягнення й потреби в спілкуванні); інтерактивно-діяльнісний компонент (уміння застосовувати репертуар стратегій, адекватних новій ситуації, спрямованість на інтеракцію (міжособистісна взаємодія), активність в комунікативній діяльності) [3].

Процес формування стратегічної компетенції включає: ознайомлення студентів зі змістом і структурою стратегічної компетенції, цілями й завданнями її формування; мотивування студентів на саморозвиток та оцінку власного комунікативного потенціалу; аналіз можливостей і меж застосування розроблених комунікативних стратегій, що використовуються комунікантами для ефективного досягнення комунікативної цілі, а також освоєння репертуару стратегій [3].

Стратегічна компетенція включає інформаційний і операційний блоки. Інформаційний блок – знання специфіки функціонування культурно-маркованих мовних одиниць у діловому дискурсі, а також способів їх передачі українською мовою. Операційний блок – навички й уміння трансляції інформації, укладеної в композиційно-смісловій, структурно-семантичній та риторичній організації вихідного тексту засобами мови перекладу [2].

Аналіз наукових праць, присвячених стратегічній компетенції, а також стратегіям перекладу дав можливість змодельовати зміст стратегічної компетенції перекладача й виділити в ній наступні компоненти.

1. Навчальний стратегічний компонент. Майбутній перекладач, який є суб'єктом навчального процесу, повинен оволодіти системою метакогнітивних, когнітивних та мнемічних стратегій опанування мовленнєвого, лінгвосоціокультурного, мовного та перекладацького матеріалу.

2. Комунікативний стратегічний компонент. Перекладач може бути здатним виконувати свою перекладацьку діяльність лише тоді, коли він оволодіє комунікативними стратегіями, які зможе переносити в

русло перекладу. Перекладач повинен мати здатність моделювати мовленнєву поведінку так, щоб реалізувати комунікативні цілі; використовувати іноземну мову в різних видах мовленнєвої діяльності; компенсувати прогалини в знаннях мови, мовленнєвих навичках та вміннях; взаємодіяти з учасниками комунікативного процесу; контролювати власні почуття, емоції, хвилювання у процесі спілкування.

3. Перекладацький стратегічний компонент. Означений компонент може існувати лише на базі попереднього – комунікативно-стратегічного. Процес перекладу – це окремий випадок акту комунікації, даний процес також входить в число соціальних явищ, що підкоряються певним правилам і нормам [4].

Перекладацький стратегічний компонент складають:

1) інтерпретаційно-аналітичні дії (сприйняття, аналіз та інтерпретація змісту й смислу вихідного тексту: встановлення структурно-жанрових особливостей, ідеї автора);

2) планувально-прогнозувальні дії (визначення шкали пріоритетів, функціональних доміант і субдомінант тексту оригіналу, перекладацьких втрат; визначення глобальних (яким текст перекладу повинен бути відносно тексту оригіналу) та локальних стратегій (тактичних (лексичні, граматичні та фонетичні знання і навички), тактично-стратегічних (мовленнєві вміння в говорінні, письмі) та власне стратегічних (інформативна, оцінно-діяльнісна, емоційно-діяльнісна, регулятивно-спонукальна, конвенційна), необхідних для здійснення перекладу, прогнозування результатів перекладу);

3) операційно-продуктивні дії (здійснення перекладу, втілення глобальних та локальних стратегій, варіативне використання мовних засобів для досягнення завдань перекладу, реалізація комунікативних стратегій у тексті перекладу);

4) контролювально-оцінні дії (здійснення редагування формального боку тексту перекладу; оцінка ступеня адекватності передачі інформації, функціональних доміант і субдомінант тексту оригіналу).

У формуванні стратегічної компетенції майбутніх перекладачів головним вважаємо передачу функціональних доміант (як сукупного інваріанту тексту іноземної мови, який підлягає обов'язковій передачі в тексті перекладу), комунікативно-прагматичного плану, жанрово-структурних та жанрово-стилістичних особливостей тексту оригіналу. Перекладачеві постійно доводиться оцінювати відносну важливість окремих елементів тексту; вибір варіанту, пов'язаного з найменшими втратами, забезпечується шляхом використання перекладачем певних прийомів (додавань, повтору, опущення, переміщення лексичних одиниць та ін.) [4].

Для перекладу текстів із домінуючою функцією опису характерне використання стратегій з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту, визначення доміантної щільності, імовірного прогнозування, спроб і помилок, компресії / декомпресії, компенсуючих модифікацій і дослівного перекладу. Функціональними доміантами цих текстів виступають: терміни, пасивні конструкції, книжні слова, складнопідрядні речення, кліше, синтаксичні звороти; функціональними субдомінантами цього типу текстів є сполучники і сполучні слова, логічні абзаци, побудова авторського мовлення в першій особі множини, елементи мови, які виражають кількісну експресивність, власні імена й дати, неособові форми, засоби, що забезпечують концентричну подачу інформації, засоби, що забезпечують компресію інформації, цитати [4].

Для перекладу текстів із домінуючою функцією вираження характерне використання перекладачем стратегій з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту, визначення доміантної щільності, компресії / декомпресії, компенсуючих модифікацій, передачі світовідчуття й дослівного перекладу. Функціональними доміантами цих текстів виступають засоби компресії інформації, інтенсифікатори, образні визначення, логічна, метрична, синтаксична побудова висловлювань, тропи; функціональними субдомінантами даного типу текстів є піднесена лексика, абстракціонізми, оцінний компонент семантики прикметників, антитеза, поетизми, окличні речення, форми ввічливої модальності, просторіччя, сленг, кліше, надмірність [4].

При перекладі текстів із домінуючою функцією звернення використовують стратегії з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту, визначення доміантної щільності, а також стратегії передачі світовідчуття, компресії / декомпресії, дослівного перекладу і меншою мірою – стратегію компенсуючих модифікацій. Функціональними доміантами текстів із домінуючою функцією звернення виступають еліipsis, форми наказового способу, прикметники і прислівники у вищому та найвищому ступенях порівняння, заголовки газет, емоційно забарвлена лексика; функціональними субдомінантами даного типу текстів є прямий порядок слів, окличні речення, риторичні запитання та риторичні звертання [4].

Аналіз наукових праць, присвячених формуванню перекладацьких стратегій, дав можливість більш чітко окреслити знання та вміння, які складають зміст перекладацької компетенції.

Студенти повинні оволодіти знаннями:

- про жанрову диференціацію текстів;
- про структурні та стилістичні особливості текстів різних жанрів та піджанрів у мові перекладу та мові оригіналу;
- про мовні засоби, притаманні текстам оригіналу (лексичні одиниці: термінологічна та спеціальна лексика, аббревіатури, канцеляризми, кліше, ідіоми, звороти; граматичні конструкції: особлива сполучуваність слів, темо-рематична організація висловлювань, способи вираження предикативності тощо), та їхні відповідники, які використовуються у текстах такого ж жанру мови перекладу;

- про функціональні домінанти та субдомінанти текстів різних жанрів;
- про глобальні та локальні перекладацькі стратегії;
- про послідовність дій у реалізації стратегій перекладу;
- про поняття та типи еквівалентності: повна, часткова, варіативна, контекстуальна; денотативна, конотативна, текстуально-нормативна, прагматична, формальна тощо;
- про способи трансформації (*лексичні*: транскрибування, транслітерування, запозичення, калькування та дослівний переклад, транспозиція, модуляція, еквіваленція, адаптація й компенсація; *граматичні*: функціональна заміна, нульовий переклад, конверсія, скорочення, додавання, функціональна заміна на рівні словосполучень, перестановка елементів, об'єднання та розкладання речень, зміна типу речення; *лексико-граматичні*: описові звороти, перекладацькі коментарі, емпатизація, нейтралізація, антонімічний переклад; *фразеологічні*: збереження або опущення ідіоматичності);
- про етикетні норми ділового спілкування.

Студенти повинні оволодіти уміннями:

- читати та інтерпретувати зміст і смисл вихідного тексту: визначати його ідею, авторські інтенції, оцінно-емотивну інформацію, підтекстову інформацію;
- визначати жанр і стиль тексту, жанрово-структурні та стилістичні особливості;
- визначати функціональну домінанту та субдомінанти тексту оригіналу;
- добирати та впроваджувати глобальні та локальні стратегії у процесі перекладу;
- прогнозувати ступінь повноти та точності інваріанта перекладу, тобто ступінь еквівалентності тексту перекладу тексту оригіналу;
- визначати особливості комунікативних стратегій вихідного тексту й коректно вибудовувати комунікативні стратегії у тексті перекладу;
- розпізнавати мовні тактики, що реалізують комунікативні стратегії вихідного тексту, і коректно передавати їх зміст засобами мови перекладу;
- виявляти труднощі перекладу та визначати способи їх подолання: змістові труднощі; лексико-семантичні труднощі; граматичні та синтаксичні труднощі;
- встановлювати послідовність дій, планувати процес перекладу;
- створювати текст перекладу з дотриманням жанрово-структурних та стилістичних особливостей, функціональної домінанти та субдомінанти, ідеї, авторських інтенцій;
- виділяти засоби забезпечення когерентності вихідного тексту і знаходити їхні адекватні відповідники в мові перекладу;
- визначати межі мікротем та макротем вихідного тексту і коректно їх відтворювати в тексті перекладу;
- редагувати текст перекладу та встановлювати ступінь адекватності перекладу.

Висновки. Отже, аналіз наукових джерел, присвячених питанню стратегічної компетенції, дав можливість зробити наступні висновки: окреслено склад та зміст стратегічної компетенції перекладача; визначено три компоненти у змісті стратегічної компетенції перекладача (навчально-стратегічний, комунікативний стратегічний, перекладацький стратегічний) та знання і вміння, якими повинен оволодіти студент для вироблення перекладацької компетенції. **Перспективою для подальших досліджень** вважаємо розроблення технологій диференційованого навчання макростратегій та мікростратегій перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алипичев А. Ю. Проектирование содержания подготовки переводчиков в сфере профессиональной коммуникации : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / А. Ю. Алипичев. – Москва, 2007. – 24 с.
2. Тарнаева Л. П. Обучение будущих переводчиков трансляции культурно-специфических смыслов институционального дискурса : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения (иностранный язык)" / Л. П. Тарнаева. – СПб., 2011. – 42 с.
3. Тимофеева Т. И. Формирование коммуникативной компетенции студентов в коммуникативной деятельности в процессе обучения иностранному языку / Т. И. Тимофеева. – Ульяновск : УлГТУ, 2011. – 136 с.
4. Дьяконова Н. А. Функциональные доминанты текста как фактор выбора стратегии перевода : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Дьяконова Наталья Анатольевна. – М., 2004. – 185 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Alipichev A. Yu. Proektirovanie sodержaniya podgotovki perevodchikov v sfere professionalnoi kommunikatsii [Designing the Content of the Translators' Training in the Field of the Professional Communication] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.08 "Teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya" / Alipichev A.Yu. – Moskva, 2007. – 24 s.
2. Tarnaeva L. P. Obuchenie budushchikh perevodchikov translyatsii kulturno-spetsificheskikh smyslov institutsionalnogo diskursa [Training of the Future Translators to Broadcast Culturally Specific Meanings of the Institutional Discourse] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriya i metodika obucheniya (inostranny yazyk)" / Tarnaeva L. P. – Sankt-Peterburg, 2011. – 42 s.

3. Timofeeva T. I. Formirovanie kommunikativnoi kompetentsii studentov v kommunikativnoi deyatelnosti v protsesse obucheniya inostrannomu yazyku [The Students' Communicative Competence Formation in Communicative Activities in the Process of Learning a Foreign Language] / Timofeeva T. I. – Ulyanovsk, 2011. – 136 s.
4. Diakonova N. A. Funktsionalnye dominanty teksta kak faktor vybora strategii perevoda [Functional Dominants of a Text as a Factor of the Choice of Translating Strategies] : diss. ... kand. ped. nauk : 10.02.20 / Diakonova Nataliia Anatolievna. – Moskva, 2004. – 185 s.

Матеріал надійшов до редакції 14.04. 2015 р.

Михайленко О. А. Содержание стратегической компетенции будущих переводчиков.

В статье рассматривается проблема формулировки содержания стратегической компетенции будущих переводчиков. Цель исследования заключается в том, чтобы охарактеризовать содержание данного понятия. Автор в своей работе рассматривает процесс формирования стратегической компетенции. В результате анализа научных работ, посвященных данной проблеме, было смоделировано содержание стратегической компетенции переводчика и обозначены знания и умения, которыми должны овладеть студенты для формирования переводческой компетенции.

Ключевые слова: стратегическая компетенция, перевод, знания и умения, переводческая компетенция, компонент.

Mykhailenko O. A. The Content of the Future Translators' Strategic Competence.

The translation competence formation has attracted the attention of many researches. The content and technologies of the translators' professional competence have been investigated, but currently there is no unity in the definition of the semantic components of the strategic competence. Thus the specification defines the need for the relevance of this study. The purpose of this work is to describe the content of the future translators' strategic competence. The objective is to analyze and formulate the scientists' approaches to define the content of this notion. The theoretical method of the investigation – the critical analysis of the scientific literature – has been used. The structure and contents of the strategic competence have been outlined. The future translators' strategic competence includes three main components in the foreign language teaching: learning strategy, strategic communicative competence, translation competence. It is determined that the future translators' strategic competence includes analytical and interpretative, translation skills and also skills of control and correction of translated texts: the ability to read and interpret the content and meaning of the original text, define its idea; identify the dominant and subdominant function of the original text; adopt and implement global and local strategies in the translation process; predict the degree of the translation equivalence of the original text; determine the features of original text communication strategies; detect semantic, lexical-semantic, grammatical and syntactical difficulties of translation and adopt ways to overcome them; set the sequence of translation activities etc. In the conclusion the knowledge and skills that constitute the translation competence have been presented.

Key words: strategic competence, translation, knowledge and skills, translation competence, component.